

ВІДТВОРЕННЯ ДОТИКОВИХ СИНЕСТЕЗІЙНИХ МЕТАФОР В АНГЛО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Жулавська Ольга Олександрівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології
Сумського державного університету
o.gulawskay@gf.sumdu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-3132-6877

Мета статті полягає у встановленні та описі випадків відтворення синестезійних метафор в англо-українських перекладах, у яких «менш втілені» слухові, нюхові та смакові відчуття проєктуються на «більш втілені» дотикові відчуття.

Методи. З позицій когнітивної лінгвістики *синестезію* розуміємо як поширений у мові різновид концептуальної метафори. Методологічне підґрунтя дослідження становить доробок когнітивної лінгвістики та методика Л. Коваленко та А. Мартинюк (Kovalenko, Martyniuk, 2018), що уможлиблює вивчення когнітивних моделей, які лежать у підґрунті метафоричних дескрипцій, і встановлення типу когнітивної операції, що застосована перекладачем. Згідно з класифікацією М. Шуттлєворфа когнітивна операція *відтворення* (Shuttleworth, 2017) – це «переклад, що майже не змінений». Ступінь конвенційності і вкоріненості метафоричних моделей у представників англомовної та україномовної лінгвокультур визначаємо із застосуванням теорії вірогідності та статистичних даних, отриманих із Корпусу сучасної американської англійської мови (СОСА) і Генерального регіонального анотованого корпусу української мови (ГРАК). Матеріалом дослідження є 100 англомовних синестезійних метафор, вилучених з англомовних текстів романів-бестселерів Celeste Ng “Everything I Never Told You” (Ng, 2014) і “Little Fires Everywhere” (Ng, 2017) та відтворених в українських перекладах цих творів («Несказане» (Інг, 2016) та «Усюди жевріють пожежі» (Інг, 2018)).

Результати дослідження представлені детальним аналізом прикладів відтворення синестезійних метафоричних моделей СЛУХОВІ / НЮХОВІ / СМАКОВІ ВІДЧУТТЯ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ ДО М'ЯКОЇ / ГОСТРОЇ / ГАРЯЧОЇ ПОВЕРХНІ. Проведений аналіз відносних частот вживання синестезійних метафоричних дескрипцій показав спільні та відмінні семантичні ознаки у значеннях дескрипцій, що вкорінені у свідомості представників англомовної та україномовної лінгвокультур.

Висновки. Проведений аналіз показав, що синестезійні метафоричні моделі відтворюються за умови, що труднощі, з якими стикається перекладач, є мінімальними або взагалі відсутні. Водночас перекладач вдається до перекладу за допомогою прямого словникового відповідника. Відтворюються такі моделі синестезійних метафор, у яких ступінь конвенційності в англійській та українській мовах однаковий.

Ключові слова: когнітивна операція, корпус мови, метафорична модель, синестезійна метафорична дескрипція, ступінь конвенційності.

RETENTION OF THE TOUCH SYNESTHETIC METAPHORS IN ENGLISH-UKRAINIAN TRANSLATIONS OF FICTION

Zhulavska Olha Oleksandrivna,
*PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor of Germanic Philology Department
Sumy State University
o.gulawskay@gf.sumdu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-3132-6877*

Purpose. The purpose of the article is to establish and analyse the cases of synesthesia metaphors retention in English-Ukrainian translations, in which “less embodied” hearing, smell and taste sensations are mapped on “more embodied” touch sensations.

Methods. *Synesthesia* is understood as a kind of conceptual metaphor within cognitive linguistics. Research methods applied in the article are based on the achievements of cognitive linguistics and the methodology introduced and developed by L. Kovalenko and A. Martyniuk (Kovalenko, Martyniuk, 2018), which allows us to study mental models underlying metaphorical descriptions and establish the type of cognitive operation employed by the translator. We define the cognitive operation of *retention* following Shuttleworth’s classification (Shuttleworth, 2017) as “translation that is essentially unchanged”. The degree of conventionality and rootedness of metaphorical models in English-speaking and Ukrainian-speaking linguistic cultures is determined within the theory of probability and statistical data obtained from the Corpus of Contemporary American English (COCA) and the General Regional Annotated Corpus of Ukrainian (ГРАК). The research material for the article encounters 100 English synesthetic metaphoric descriptions, extracted from Celeste Ng’s bestseller novels “Everything I Never Told You” (Ng, 2014) and “Little Fires Everywhere” (Ng, 2017) and retained in their Ukrainian translations (Інг, 2016; 2018).

Results. The study results are presented by the detailed analysis of synesthetic metaphorical models’ retention examples, such as HEARING / SMELL / TASTE IS TOUCHING SOFT / SHARP / HOT SURFACE. In our article, the study of synesthetic metaphoric descriptions relative frequencies showed the semantic features, which are common and divergent in their meanings for the representatives of English and Ukrainian linguacultures.

Conclusions. The conducted analysis showed that synesthetic metaphoric models are retained when the difficulties faced by the translator are minimal or absent. In this case, the translator resorts to translation with a direct dictionary equivalent. Synesthetic metaphoric models with similar conventionality degrees are retained.

Key words: cognitive operation, language corpus, metaphoric model, synesthetic metaphoric description, conventionality degree.

Вступ

Явище *синестезії* характеризується залученням одного типу відчуттів для позначення іншого (Cytowic, 1997; 2002) і вивчається психологією та нейронауками (Ramachandran, Hubbard, 2001: 509–520). З позиції когнітивної лінгвістики *синестезія* – це поширений у мові різновид концептуальної метафори (Williams, 1976: 461–478). У роботах учених-когнітивістів А. Альвеза (Alves та ін., 2010), Л. Коваленко, А. Мартинюк (Kovalenko, Martyniuk, 2018), З. Кьовечеша (Kövecses, 2010), П. Ньюмарка (Newmark, 1988), К. Шеффнер (Schäffner, 2004), М. Шуттлєворфа (Shuttleworth, 2011; 2017) та інших пильна увага приділяється перекладацькому аналізу концептуальних метафор. І хоча перекладацький аналіз синестезійних метафор проводиться дедалі більше (Zhao та ін., 2019; Tirkkonen-Condit, 2002; Strik-Lievers, 2016), йому все ще бракує уваги. Тому є проблеми, які потребують ґрунтовного вивчення. Зокрема, необхідне виявлення зв’язку між труднощами, з якими стикається перекладач під час перекладу синестезійних метафоричних дескрипцій, та когнітивними операціями, які він застосовує; докладної уваги потребує операція відтворення синестезійної метафори в тексті перекладу;

дотикові синестезійні дескрипції та метафоричні моделі, що лежать у їх підґрунті, не були предметом детального когнітивного перекладацького аналізу, що й зумовлює актуальність та новизну нашого дослідження.

Мета дослідження полягає у встановленні та описі випадків відтворення синестезійних метафор у перекладі англомовного художнього тексту. Для її досягнення необхідно було вирішити такі **науково-дослідницькі завдання**:

- сконструювати когнітивну метафоричну модель, що есплікується синестезійними метафоричними дескрипціями в оригінальному та перекладеному текстах;
- встановити випадки відтворення синестезійної метафори в англо-українському перекладі художнього тексту;
- провести кількісний аналіз відносної частотності вживання оригінальних і перекладених синестезійних дескрипцій для визначення ступеня конвенційності метафоричної моделі, що лежить у їхньому підґрунті.

Об’єктом дослідження стали англомовні та україномовні дотикові синестезійні метафоричні дескрипції, відтворені в тексті перекладу, а **предметом** – їхні спільні й відмінні значення, що асоціюються з тим чи іншим відчуттям у представників англомовної та україномовної лінгвокультур, висвітлюються в метафоричній моделі та передають комунікативні смисли, закладені автором оригінального тексту.

Матеріалом дослідження є 100 синестезійних метафоричних дескрипцій, вилучених з англомовних текстів романів Селесте Інг “Everything I Never Told You” (Ng, 2014) і “Little Fires Everywhere” (Ng, 2017) та відтворених у перекладах цих романів українською мовою («Неказане» (Ng, 2016) та «Усюди жевріють пожежі» (Ng, 2018)). Обидва переклади виконані Анастасією Дудченко.

1. Підходи до дослідження перекладу синестезійних метафор

У сучасних когнітивних студіях (зокрема, у роботі Дж. Лакоффа та М. Джонсона) концептуальна метафора тлумачиться як результат когнітивної операції картування або проєктування (Lakoff, Johnson, 1980), під час якої більш абстрактна концептуальна структура (домен/концепт цілі) ідентифікується в термінах більш конкретної, вкоріненої в тілесному досвіді людини, ментальної сутності (домена/концепту джерела) (Kövecses, 2010: 6; Lakoff, Johnson, 1980: 210). Домен розуміємо за Р. Ленекером як «будь-який концепт, або мінімальну одиницю ментального досвіду» (Langacker, 2008: 44). Ми розділяємо базові та небазові домени. Базові домени – це мінімальні одиниці ментального досвіду, у межах яких відбувається процес концептуалізації та виникають нові концепти (Langacker, 2008: 44–45). До них Р. Ленекер відносить простір, час та інші мінімальні одиниці ментального досвіду, які асоціюються з різними відчуттями, а саме: палітра кольорів (спектр кольору, який ми сприймаємо), висота звуку (найвища та найнижча межа звуку, який ми сприймаємо), температура, смак, запах тощо (Langacker, 2008: 44). Усі інші концепти різного ступеня складності, від мінімальних до цілих систем знань, належать до небазових доменів (Langacker, 2008: 44).

У концептуальній метафорі один або обидва домени (домен цілі та/або домен джерела) є небазовими (Lakoff, Johnson, 1980). У синестезійних метафорах як домен цілі, так і домен джерела є базовими, тобто вкоріненими в тілесних відчуттях, а проєктування, згідно з теорією «ієрархії» (*hierarchical distribution*) Ш. Ульмана, відбувається від домену нижчого рівня («більш втіленого») до домену вищого рівня («менш втіленого»), а саме: дотик → смак → нюх → слух → зір (Ullman, 1957: 276–284). Наприклад: СЛУХОВІ ВІДЧУТТЯ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ (*the sharp little edges in his father’s voice, her tone sharpened*) / ОРІЄНТАЦІЯ В ПРОСТОРИ (*his voice had lowered, Lexie’s voice dropped to a whisper*), НЮХОВІ ВІДЧУТТЯ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ (*warm and sharp smell*), ЗОРОВІ ВІДЧУТТЯ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ (*his eyes were cold like the iced-over water, a gentle pitying glance*).

Когнітивні перекладацькі студії передбачають різноманітні підходи до дослідження перекладу метафор під час вивчення як самих процесів, що відбуваються у свідомості перекладача під час здійснення перекладу, так і результату процесу перекладу – ефективності впливу перекладеного тексту на реципієнта (Ding та ін., 2008: 2). Вивчення процесу перекладу метафори показує, як саме крос-культурні розбіжності метафоричних моделей впливають на процес перекладу метафоричних дескрипцій, а також як процес перекладу метафоричних дескрипцій впливає на метафоричну модель, яку вони виражають (Ding та ін., 2008: 1). Ці питання розкриваються в роботах Н. Мандельбліта (Mandelblit, 1995), З. Кьовечеша (Kövecses, 2010), Р. Алі Аль-Хаснаї (Al-Zoubi Mohammad та ін., 2007), З. Маалей (Maalej, 2008), які дотримуються теорії щодо існування «подібних» (*SMC – similar mapping conditions*) та «різних» (*DMC – different mapping conditions*) умов картування. Н. Мандельбліт (Mandelblit, 1995) зосереджується на процесі, а З. Кьовечеш (Kövecses, 2010), Р. Алі Аль-Хаснаї (Al-Zoubi Mohammad та ін., 2007), З. Маалей (Maalej, 2008) зосереджуються на результаті, проте всі вони стверджують, що час і зусилля, яких вимагає переклад, залежать від того, чи належать метафори в мові оригіналу та мові перекладу до одного домена (Mandelblit 1995: 456); тобто чим більш схожі лінгвокультури, тим менше труднощів виникає (Al-Zoubi Mohammad та ін., 2007). До сучасних методів дослідження перекладу метафор належить протокол «думки вголос» (*TAP – think aloud protocol*) (Tirkkonen-Condit, 2002) та його різновиди – «реєстрація натиску клавіатури» (*keystroke logging*) або «відстеження руху ока» (*eye-tracking*) (Göpferich та ін., 2008), які підтверджують, що переклад метафор вимагає більшого часового інтервалу, оскільки необхідно відтворювати один домен через інший (Tirkkonen-Condit, 2002: 100).

У своєму дослідженні ми дотримуємося методики Л. Коваленко та А. Мартинюк, згідно з якою з опертям на доробок когнітивної лінгвістики проводиться аналіз перекладу метафор на рівні ментальних моделей, що експлікуються метафоричними дескрипціями та визначають їхні структурно-семантичні особливості (Kovalenko, Martyniuk, 2018). Ця методика уможлиблює виявлення когнітивних моделей, які лежать у підґрунті англійських та українських дескрипцій, і встановлення типу когнітивної операції, що була застосована перекладачем у кожному конкретному випадку. Для визначення типу когнітивної операції звернемося до класифікації когнітивних операцій, що запропонована М. Шуттлеворфом (Shuttleworth, 2017: 123–126), у якій він виділяє відтворення (*retention*), усунення (*removal*), упущення (*omission*), заміну (*modification*), привнесення (*addition*). Так, *відтворення (retention)* визначається як переклад, що майже не змінений (“*a translation that is essentially unchanged*”) (Shuttleworth, 2017: 126), тобто в мові оригіналу та мові перекладу вживаються однакові когнітивні моделі метафор, або їх *конкретизація* («більш втілені» концепти замінюють «менш втілені» в одній і тій самій когнітивній моделі) (Langacker, 1987: 68).

Для визначення ступеня конвенційності метафоричних дескрипцій використовуємо відносну частотність вживання метафоричної дескрипції на мільйон токенів. Ці дані здобуємо з Корпусу сучасної американської англійської мови (СОСА), який є великим, збалансованим за жанрами корпусом і містить понад мільярд слів тексту з восьми жанрів (СОСА, 2021), та з Генерального регіонального анотованого корпусу української мови (ГРАК, в. 12), що являє собою велику репрезентативну, структуровану колекцію текстів українською мовою (ГРАК, 2021). Корпуси обладнані засобами, які дають змогу одержати статистичну інформацію. Результати тлумачилися з огляду на теорію вірогідності, згідно з якої чим частіше відбувається явище, тим вища його відносна частотність (Kenney, Keeping, 1948). Відповідно, лише метафоричні дескрипції з відносною частотністю вживання 0,00 вважаємо живими, тобто неконвенційними, усі інші є конвенційними (чим вища відносна частотність вживання, тим вищий ступінь конвенційності).

2. Результати дослідження відтворення синестезійних метафор

Приклади (1), (2) ілюструють відтворення в українському перекладі синестезійної метафоричної моделі СЛУХОВІ ВІДЧУТТЯ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ.

(1) *His tone is gentler now, like a father consoling a young child* (Ng, 2014). – *Його тон стає м'яким, ніби в батька, який втішає маленьку дитину* (Інг, 2016).

(2) *“This might be your last chance, Linda,” Mrs. Richardson said gently* (Ng, 2017). – *«Це може бути твої останній шанс, Ліндо», – м'яко сказала місіс Річардсон* (Інг, 2018).

У прикладі (1) *tone is gentler* передає тон голосу офіцера, який повідомляв батькам Лідії, що смерть дівчини – це самогубство. Поліцейський розмовляв ввічливо, оскільки не хотів зачепити почуття батьків дівчинки, розумів усю важкість і трагічність ситуації. Саме тон його голосу відображає ці емоції. У прикладі (2) *said gently* передає емоції місіс Річардсон, яка переконує свою подругу Лінду, що всиновлення дівчинки китайського походження є її останнім шансом відчути радість материнства. Тон голосу місіс Річардсон дуже ввічливий, вона має намір не зачепити почуття подруги та не зробити їй боляче. Вживаючи аналізовані дескрипції, Селесте Інг створює синестезійну метафоричну модель СЛУХОВІ ВІДЧУТТЯ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ ДО М'ЯКОЇ ПОВЕРХНІ / ВВІЧЛИВИЙ ГОЛОС Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ ДО М'ЯКОЇ ПОВЕРХНІ. Значення *gentle / gently*, що робить їх належними до домену дотикових відчуттів, – «м'який, витончений / м'яко, по-доброму» (MWOD), а значення, що свідчить про належність до домену слухових відчуттів, – «говорити так, щоб не образити / не зачепити почуття інших людей» (LDOCE). Застосовуючи прямі словникові відповідники оригінальних словосполучень, перекладач відтворює синестезійну метафору ВВІЧЛИВИЙ ГОЛОС Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ ДО М'ЯКОЇ ПОВЕРХНІ (Lingvo Live; Multitran). Значення дескрипцій, що роблять їх належними до домену дотику, – «який угинається, подається під час дотику, натискування тощо; спричиняючи відчуття податливості, гнучкості під час дотику» (Білодід, 1973, т. 4: 836). Значення дескрипцій, які свідчать про їх належність до домену слухових відчуттів, – «тихий, приглушений, ледве чутний (про звуки), такий що спричиняє приємні відчуття (для ока, слуху тощо)» (Білодід, 1973, т. 4: 836). Відносна частотність вживання дескрипції *gentler tone* дорівнює 0,18 на мільйон токенів (СОСА, 2021), а дескрипції *м'який тон* – 0,08 (ГРАК, 2021). Відносна частотність вживання оригінальної синестезійної метафоричної дескрипції *said gently* дорівнює 0,57 на мільйон токенів (СОСА, 2021), що відповідає відносній частотності вживання відтвореної синестезійної метафоричної дескрипції *м'яко сказала* та становить 0,57 (ГРАК, 2021).

Далі розглянемо модель синестезійної метафори СЛУХОВІ ВІДЧУТТЯ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ ДО ГОСТРОЇ ПОВЕРХНІ / НЕПРИРОДНО ВИСОКИЙ ГОЛОС Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ ДО ГОСТРОЇ ПОВЕРХНІ (приклади (3), (4)).

(3) *“Well, now you can marry this one,” Marilyn says. <...> She lets out one hard, sharp, terrifying bark of a laugh, and out on the landing, Hannah hides her face against Nath's arm* (Ng, 2014). – *«Ну, тепер можеш одружитися з отією», – каже Мерилін. <...> Лунає жорсткий, різкий, страхітливий смішок, і Ханна на сходовому майданчику ховає обличчя на плечі Ната...* (Інг, 2016).

(4) *“Lexie, you sound like a budding reporter,” she said, rather sharply* (Ng, 2017). – *«Лексі, ти розпитуєш, наче набридливий репортер», – децю різко сказала вона* (Інг, 2018).

У прикладі (3) метафорична дескрипція *sharp laugh* передає емоції Мерилін, яка дізналася, що чоловік зраджує їй, і пропонує йому розлучення. Жінка в розпачі через смерть доньки та зраду чоловіка, що авторка відобразила в тоні голосу, який лунає неприродно високо й надривно. У прикладі (4) дескрипція *said sharply* відображає емоції місіс Річардсон, яка різким тоном зупиняє зайві запитання своєї дочки Лексі щодо походження Перлини та її матері. Селесте Інг створює й актуалізує синестезійну метафоричну модель СЛУХОВІ ВІДЧУТТЯ

Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ ДО ГОСТРОЇ ПОВЕРХНІ / НЕПРИРОДНО ВИСОКИЙ ГОЛОС Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ ДО ГОСТРОЇ ПОВЕРХНІ.

Значення слів *sharp / sharply*, що вказують на належність аналізованих дескрипцій до домену дотикових відчуттів, – «прикм. *здатний різати або колоти, з тонким гострим краєм або тонким вістря* / присл. *так, що можна порізати або зробити отвір*» (LODCE; MWOD). Значення, що підтверджує належність аналізованих дескрипцій до домену слухових відчуттів, – «*тон звучання вище правильної або зазначеної ноти*» (LODCE; MWOD).

Застосовуючи прямий словниковий відповідник, перекладач відтворює у прикладах (3), (4) синестезійну метафоричну модель НЕПРИРОДНО ВИСОКИЙ ГОЛОС Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ ДО ГОСТРОЇ ПОВЕРХНІ (Lingvo Live; Multitran). Значення перекладених дескрипцій, що свідчать про їх належність до домену дотикових відчуттів, – «*дуже сильний, пронизливий, гострий*» (Білодід, 1977, т. 8: 564). Значення, що свідчить про належність до домену слухових відчуттів, – «*занадто сильний, міцний або яскравий, що неприємно діє на органи чуття; пронизливий, гострий*» (Білодід, 1977, т. 8: 564).

Відносна частотність вживання дескрипцій *sharp laugh* та *said sharply* дорівнює 0,03 та 0,36 на мільйон токенів відповідно (СОСА, 2021), що майже дорівнює відносним частотностям вживання перекладених синестезійних дескрипцій *різкий смішок* (0,02) та *різко сказала вона* (0,4) (ГРАК, 2021).

Далі в нашому дослідженні (приклад (5)) аналіз синестезійної метафоричної моделі НЮХОВІ ВІДЧУТТЯ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ.

(5) *The bed smells like her sister sleeping: a warm and musky and sharp smell – like a wild animal – that emerged only when she was deep in slumber* (Ng, 2014). – *Ліжко пахне її сестрою: такий теплий, мускусний, різкий запах – неначе запах дикої тварини – з'являвся лише тоді, коли вона глибоко спала* (Інг, 2016).

У прикладі (5) дескрипція *sharp smell* показує, як сильно Ханна сумує за своєю старшою сестрою. Запах сестри, солодкий і різкий, який Ханна відчуває в кімнаті, допомагає їй переживати загибель Лідії.

Значення прикметника *sharp* «*здатний різати або колоти, з тонким гострим краєм або тонким вістря*» вказує на належність аналізованих дескрипцій до домену дотикових відчуттів (LODCE; MWOD). У поєднанні з іменником *smell* воно свідчить про його належність до домену нюхових відчуттів, а саме «*такі, що мають сильний запах або аромат*» (LODCE; MWOD). Ці значення дають змогу стверджувати, що авторка створює та актуалізує синестезійну метафоричну модель НЮХОВЕ ВІДЧУТТЯ Є ВІДЧУТТЯМ ДОТИКУ ДО ГОСТРОЇ ПОВЕРХНІ. Звертаючись до прямого словникового відповідника, перекладачка відтворює синестезійну метафоричну модель НЮХОВІ ВІДЧУТТЯ Є ВІДЧУТТЯМ ДОТИКУ ДО ГОСТРОЇ ПОВЕРХНІ. Значення перекладеної дескрипції «*дуже сильний, пронизливий, гострий*» (Білодід, 1977, т. 8: 564) свідчить про її належність до домену дотикових відчуттів. Значення «*занадто сильний, міцний або яскравий, що неприємно діє на органи чуття*» (Білодід, 1977, т. 8: 564) свідчить про належність до домену нюхових відчуттів. Відносна частотність вживання дескрипції *sharp smell* дорівнює 0,06 на мільйон токенів (СОСА, 2021), а відносна частотність вживання перекладеної українською мовою дескрипції *різкий запах* – 0,63 на мільйон токенів (ГРАК, 2021).

Наступна аналізована синестезійна метафорична модель (приклад (6)) НЮХОВІ ВІДЧУТТЯ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ / НЮХОВІ ВІДЧУТТЯ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ ДО ГАРЯЧОЇ ПОВЕРХНІ.

(6) *Even then Mia had a sense of what she was starting; a hot smell pricked her nostrils, like the first wisp of smoke from a far-off blaze* (Ng, 2017). – *Навіть тоді Мія вже відчувала, чим це закінчиться; гарячий запах уколів її ніздрі, наче перший провісник диму від далекої пожежі* (Інг, 2018).

Синестезійна метафорична дескрипція *a hot smell* вказує на передчуття Мії щодо близького майбутнього. Бебе довго й безрезультатно розшукувала свою доньку, а Мія раптово дізналася, де саме дівчинка, і, передбачаючи наслідки, розповіла про це Бебе. В аналізованій дескрипції авторка створює та актуалізує синестезійну метафоричну модель НЮХОВІ ВІДЧУТТЯ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ ДО ГАРЯЧОЇ ПОВЕРХНІ / ПЕРЕДЧУТТЯ НЕБЕЗПЕКИ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ ДО ГАРЯЧОЇ ПОВЕРХНІ. Значення прикметника *hot* «*такий, що має досить високу температуру; щось, що має високу температуру (про погоду, їжу, напої або предмети)*» (LODCE; MWOD) свідчить про його належність до домену дотикових відчуттів (температура). Значення «*аромат щойно приготованого продукту*» (LODCE; MWOD) визначає належність аналізованої дескрипції до домену нюхових відчуттів. Перекладачка, застосовуючи прямий словниковий відповідник англійської дескрипції – *гарячий запах* (Lingvo Live; Multitran), відтворює синестезійну метафоричну модель ПЕРЕДЧУТТЯ НЕБЕЗПЕКИ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ ДО ГАРЯЧОЇ ПОВЕРХНІ. Значення «*який має високу температуру; сильно нагрітий*» (Білодід, 1971, т. 2: 37) свідчить про належність аналізованої перекладеної дескрипції до домену температури. Відносні частотності вживання й англійської дескрипції *hot smell*, й української, перекладеної *гарячий запах* дорівнюють 0,02 на мільйон токенів кожна (СОСА, 2021; ГРАК, 2021).

Приклад (7) ілюструє відтворення синестезійної метафоричної моделі СМАКОВІ ВІДЧУТТЯ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ / СМАКОВІ ВІДЧУТТЯ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ ДО ГОСТРОЇ ПОВЕРХНІ.

(7) *Instead, he bit the inside of his cheek to keep from crying, until the sharp, salty taste of blood spread over his tongue* (Ng, 2017). – *Натомість він прикусив щоку зсередини, щоб не заплакати, поки на язика не з'явився гострий солоний присмак крові* (Інг, 2018).

Дескрипція *the sharp taste* описує емоції закоханого в Перлину Муді, який після образливих слів Перлини про те, що він невдаха, щоб не заплакати, кусає себе за щоку. Авторка створює та актуалізує синестезійну метафоричну модель СМАКОВІ ВІДЧУТТЯ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ ДО ГОСТРОЇ ПОВЕРХНІ / СМАК КРОВІ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ ДО ГОСТРОЇ ПОВЕРХНІ. Значення прикметника *sharp* «*здатний різати або колоти, з тонким гострим краєм або тонким вістрям*» (LODCE; MWOD) вказує на належність до домену дотикових відчуттів. Значення «*сильно впливаючи на органи чуття; такий, що має сильний смак або аромат; такий, що має злегка гіркий присмак*» (LODCE; MWOD) свідчать про належність до домену смакових відчуттів. Перекладачка, звертаючись до прямого словникового відповідника, вживає дескрипцію *гострий присмак* (Lingvo Live; Multitran), у такий спосіб відтворюючи синестезійну метафоричну модель СМАК КРОВІ Є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ ДО ГОСТРОЇ ПОВЕРХНІ в тексті перекладу. Значення прикметника *гострий* «*який має колючий кінець або ріжучий край; здатний колоти або різати*» (Білодід, 1971, т. 2: 144) відносить його до домену дотикових відчуттів. Значення «*який сильно діє на органи чуття (нюх, смак, зір, слух і т. ін.)*» та «*з великою кількістю солі, прянощів, спецій (про їжу)*» (Білодід, 1971, т. 2: 144) свідчать про належність дескрипції до домену смакових відчуттів. Відносні частотності вживання й англійської дескрипції *sharp taste*, й української *гострий смак* дорівнюють 0,03 на мільйон токенів кожна (СОСА, 2021; ГРАК, 2021).

Висновки

Проаналізовані в роботі синестезійні метафоричні моделі, відтворені в англо-українських перекладах художньої літератури, дають змогу зробити висновок, що синестезійні метафоричні моделі, у яких домен джерела представлений доменом «більш втілених» дотикових відчуттів, а домени цілі представлені «менш втіленими» слуховими, нюховими і смаковими відчуттями, відтворюються за умови, що труднощі, з якими стикається перекладач, є мінімальними. Наявність у мові перекладу прямого словникового відповідника оригінальних синестезійних дескрипцій полегшує завдання для перекладача та пояснює застосування когнітивної

операції відтворення. Аналіз відносної частотності вживання оригінальних і перекладених синестезійних метафоричних дескрипцій свідчить про те, що відтворюються ті моделі синестезійних метафор, ступінь конвенційності яких є майже однаковим.

Перспективою дослідження є поглиблений аналіз когнітивних операцій усунення, упуцнення, заміни та привнесення із застосуванням розробленої методики й статистичних даних, отриманих із Корпусу сучасної американської англійської мови та Генерального регіонального анотованого корпусу української мови.

Література:

1. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 30.08.2021).
2. Інг С. Несказане : роман / пер. з англ. А. Дудченко. Київ : Наш формат, 2016. 248 с.
3. Інг С. Усюди жевріють пожежі : роман / пер. з англ. А. Дудченко. Київ : Наш формат, 2018. 312 с.
4. Translation units and grammatical shifts / F. Alves, A. Pagano, S. Neumann, E. Steiner, S. Hansen-Schirra. *Translation and Cognition* / ed. by G.M. Shreve, E. Angelone. Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2010. P. 109–142. URL: <https://doi.org/10.1075/ata.xv.07alv> (date access: 30.08.2021).
5. Corpus of Contemporary American English (COCA). URL: <https://www.english-corpora.org/coca/> (date access: 30.08.2021).
6. Cytowic R.E. Synaesthesia: Phenomenology and neuropsychology – A review of current knowledge. *Synaesthesia: Classic and contemporary readings* / J.E. Harrison, S. Baron-Cohen (eds.). Oxford : Wiley-Blackwell, 1997. P. 17–39.
7. Cytowic R.E. Synesthesia: A Union of the Senses. 2nd ed. Cambridge : A Bradford Book, 2002. 320 p.
8. Ding Y., Noël D., Wolf H.-G. Patterns in metaphor translation: a corpus-based case study of the translation of FEAR metaphors between English and Chinese. *Psychology*. 2008. URL: https://www.lancaster.ac.uk/fass/projects/corpus/UCCTS2008Proceedings/papers/Ding_et_al.pdf (date access: 30.08.2021).
9. Looking at eyes: Eye-Tracking Studies of Reading and Translation Processing / S. Göpferich, A.L. Rasmussen, A.L. Jakobsen, I.M. Mees. Frederiksberg : Samfundslitteratur, 2008. 208 p.
10. Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК, v. 12). URL: <https://uacorporus.org> (дата звернення: 30.08.2021).
11. Kenney J.F., Keeping E.S. Mathematics of Statistics. New York : Van Nostrand, 1948. 279 p.
12. Kovalenko L., Martynyuk A. English Container Metaphors of Emotions in Ukrainian Translations. *Advanced Education*. 2018. Issue 10. P. 190–197. URL: <https://doi.org/10.20535/2410-8286.142723> (date access: 30.08.2021).
13. Kövecses Z. Metaphor: A Practical Introduction. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2010. 285 p.
14. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago : University of Chicago Press, 1980. 242 p.
15. Langacker R.W. Foundations of cognitive grammar. Bloomington : Indiana University Linguistics Club, 1987. 516 p.
16. Langacker R.W. Cognitive Grammar: A Basic Introduction. Oxford : Oxford University Press, 2008. 562 p.
17. Longman Dictionary of Contemporary English (LDOCE). URL: <https://www.ldoceonline.com> (date access: 30.08.2021).
18. ABBYY Lingvo Dictionary (Lingvo Live). URL: <https://www.lingvolive.com/en-us> (date access: 30.08.2021).
19. Maalej Z. Translating Metaphor Between Unrelated Cultures: A Cognitive-pragmatic Perspective. *Sayyab Translation Journal*. 2008. Vol. 1. P. 60–81. URL: https://www.academia.edu/9902564/Translating_metaphor_between_unrelated_cultures_A_cognitive-pragmatic_perspective (date access: 30.08.2021).
20. Mandelblit N. The cognitive view of metaphor and its implications for translation theory. *Translation and Meaning* / B. Lewandowska-Tomaszczyk, M. Thelen (eds.). Maastricht : Universitaire Pers, 1995. Part 3. P. 483–495.
21. Multitran dictionary (Multitran). URL: <https://www.multitran.com> (date access: 30.08.2021).
22. The Merriam-Webster.Com Dictionary (MWOD). URL: <https://www.merriam-webster.com> (date access: 30.08.2021).
23. Newmark P. A Textbook of Translation. New York : Prentice Hall, 1988. 200 p.
24. Ng C. Everything I Never Told You. New York : Penguin Books, 2014. 297 p.
25. Ng C. Little Fires Everywhere : novel. New York : Penguin Books, 2017. 368 p.
26. Al-Zoubi Mohammad Q., Al-Ali Mohammed N., Al-Hasnawi Ali R. Cogno-Cultural Issues in Translating Metaphors. *Perspective: Studies in Translatology*. 2007. Vol. 14. Issue 3. P. 230–239. URL: <https://doi.org/10.1080/09076760708669040> (date access: 30.08.2021).

27. Ramachandran V.S., Hubbard E.M. Synaesthesia a window into perception, thought and language. *Journal of Consciousness Studies*. 2001. Vol. 8. № 12. P. 3–34. URL: <http://chip.ucsd.edu/pdf/Synaesthesia%20-%20JCS.pdf> (date access: 30.08.2021).
28. Schäffner C. Metaphor and translation: some implications of a cognitive approach. *Journal of Pragmatics*. 2004. Vol. 36. Issue 7. P. 1253–1269. URL: <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2003.10.012> (date access: 30.08.2021).
29. Shuttleworth M. Translational Behaviour at the Frontiers of Scientific Knowledge. *The Translator*. 2011. Vol. 17. Issue 2. P. 301–323. URL: <https://doi.org/10.1080/13556509.2011.10799491> (date access: 30.08.2021).
30. Shuttleworth M. *Studying Scientific Metaphor in Translation*. London : Taylor & Francis, 2017. 216 p.
31. Strik-Lievers F. Synaesthetic Metaphors in translation. *Studi e saggi linguistici*. 2016. Vol. 54. № 1. P. 43–69. URL: <https://www.studiesagginguistici.it/ssl/article/view/149/146> (date access: 30.08.2021).
32. Tirkkonen-Condit S. Metaphoric Expressions in Translation Processes. *Across Languages and Cultures*. 2002. Vol. 3. Issue 1. P. 101–116. URL: <https://doi.org/10.1556/acr.3.2002.1.8> (date access: 30.08.2021).
33. Ullman S. *The principles of semantics: a linguistic approach to meaning*. 2nd ed. Oxford : Basil Blackwell, 1957. 346 p.
34. Williams J.M. Synaesthetic Adjectives: A Possible Law of Semantic Change. *Language*. 1976. Vol. 52. № 2. P. 461–478. URL: <https://doi.org/10.2307/412571> (date access: 30.08.2021).
35. Zhao Qingqing, Huang Chu-Ren, Ahrens K. Directionality of linguistic synesthesia in Mandarin: A corpus-based study. *Lingua*. 2019. Vol. 232. P. 10–27. URL: <https://doi.org/10.1016/j.lingua.2019.102744> (date access: 30.08.2021).

References:

1. Bilodid, I. (ed.) (1970–1980). *Slovník ukrajskoi movy* [Dictionary of the Ukrainian language], in 11 vol. Kyiv : Naukova dumka. URL: <http://sum.in.ua/> [in Ukrainian].
2. Ng, C. (2016). *Neskazane: roman* [Everything I Never Told You: novel], transl. from English by A. Dudchenko. Kyiv : Nash format [in Ukrainian].
3. Ng, C. (2018). *Usiudy zhevriiut pozhezhi: roman* [Little Fires Everywhere: novel], transl. from English by A. Dudchenko. Kyiv: Nash format [in Ukrainian].
4. Alves, F., Pagano, A., Neumann, S., Steiner, E., Hansen-Schirra, S. (2010). Translation units and grammatical shifts. *Translation and Cognition* / ed. by G.M. Shreve, E. Angelone. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, pp. 109–142. URL: <https://doi.org/10.1075/ata.xv.07alv> [in English].
5. COCA. Corpus of Contemporary American English. URL: <https://www.english-corpora.org/coca/> [in English].
6. Cytowic, R.E. (1997). Synaesthesia: Phenomenology and neuropsychology – A review of current knowledge. *Synaesthesia: Classic and contemporary readings* / J.E. Harrison, S. Baron-Cohen (eds.). Oxford: Wiley-Blackwell, pp. 17–39 [in English].
7. Cytowic, R.E. (2002). *Synesthesia: A Union of the Senses*. 2nd ed. Cambridge: A Bradford Book [in English].
8. Ding, Y., Noël, D., Wolf, H.-G. (2008). Patterns in metaphor translation: a corpus-based case study of the translation of FEAR metaphors between English and Chinese. *Psychology*. URL: https://www.lancaster.ac.uk/fass/projects/corpus/UCCTS2008Proceedings/papers/Ding_et_al.pdf [in English].
9. Göpferich, S., Rasmussen, A.L., Jakobsen, A.L., Mees, I.M. (2008). *Looking at eyes: Eye-Tracking Studies of Reading and Translation Processing*. Frederiksberg : Samfundslitteratur [in English].
10. GRAC v. 12. *Heneralnyi rehionalno anotovanyi korpus ukrajskoi movy* [The General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian]. URL: <https://uacorp.us.org> [in Ukrainian].
11. Kenney, J.F., Keeping, E.S. (1948). *Mathematics of Statistics*. New York : Van Nostrand [in English].
12. Kovalenko, L., Martynuk, A. (2018). English Container Metaphors of Emotions in Ukrainian Translations. *Advanced Education*, issue 10, pp. 190–197. URL: <https://doi.org/10.20535/2410-8286.142723> [in English].
13. Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A Practical Introduction*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press [in English].
14. Lakoff, G., Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press [in English].
15. Langacker, R.W. (1987). *Foundations of cognitive grammar*. Bloomington : Indiana University Linguistics Club [in English].
16. Langacker, R.W. (2008). *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. Oxford : Oxford University Press [in English].
17. LDOCE. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <https://www.ldoconline.com> [in English].
18. Lingvo Live. ABBYY Lingvo Dictionary. URL: <https://www.lingvolive.com/en-us> [in English].
19. Maalej, Z. (2008). *Translating Metaphor Between Unrelated Cultures: A Cognitive-pragmatic Perspective*.

- Sayyab Translation Journal, vol. 1, pp. 60–81. URL: https://www.academia.edu/9902564/Translating_metaphor_between_unrelated_cultures_A_cognitive-pragmatic_perspective [in English].
20. Mandelblit, N. (1995). The cognitive view of metaphor and its implications for translation theory. *Translation and Meaning* / B. Lewandowska-Tomaszczyk, M. Thelen (eds.). Maastricht : Universitaire Pers, part 3, pp. 483–495 [in English].
 21. Multitran. Multitran dictionary. URL: <https://www.multitran.com> [in English].
 22. MWOD. The Merriam-Webster.Com Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com> [in English].
 23. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall [in English].
 24. Ng, C. (2014). *Everything I Never Told You*. New York: Penguin Books [in English].
 25. Ng, C. (2017). *Little Fires Everywhere: novel*. New York: Penguin Books [in English].
 26. Al-Zoubi Mohammad, Q., Al-Ali Mohammed, N., Al-Hasnawi Ali, R. (2007). Cogno-Cultural Issues in Translating Metaphors. *Perspective: Studies in Translatology*, vol. 14, issue 3, pp. 230–239. URL: <https://doi.org/10.1080/09076760708669040> [in English].
 27. Ramachandran, V.S., Hubbard, E.M. (2001). Synaesthesia a window into perception, thought and language. *Journal of Consciousness Studies*, vol. 8, no. 12, pp. 3–34. URL: <http://chip.ucsd.edu/pdf/Synaesthesia%20-%20JCS.pdf> [in English].
 28. Schäffner, C. (2004). Metaphor and translation: some implications of a cognitive approach. *Journal of Pragmatics*, vol. 36, issue 7, pp. 1253–1269. URL: <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2003.10.012> [in English].
 29. Shuttleworth, M. (2011). Translational Behaviour at the Frontiers of Scientific Knowledge. *The Translator*, vol. 17, issue 2, pp. 301–323. URL: <https://doi.org/10.1080/13556509.2011.10799491> [in English].
 30. Shuttleworth, M. (2017). *Studying Scientific Metaphor in Translation*. London: Taylor & Francis [in English].
 31. Strik-Lievers, F. (2016). Synaesthetic Metaphors in translation. *Studi e saggi linguistici*, vol. 54, no. 1, pp. 43–69. URL: <https://www.studiesaggilinguistici.it/ssl/article/view/149/146> [in English].
 32. Tirkkonen-Condit, S. (2002). Metaphoric Expressions in Translation Processes. *Across Languages and Cultures*, vol. 3, issue 1, pp. 101–116. URL: <https://doi.org/10.1556/acr.3.2002.1.8> [in English].
 33. Ullman, S. (1957). *The principles of semantics: a linguistic approach to meaning*. 2nd ed. Oxford: Basil Blackwell [in English].
 34. Williams, J.M. (1976). Synaesthetic Adjectives: A Possible Law of Semantic Change. *Language*, vol. 52, no. 2, pp. 461–478. URL: <https://doi.org/10.2307/412571> [in English].
 35. Zhao, Qingqing, Huang, Chu-Ren, Ahrens, K. (2019). Directionality of linguistic synesthesia in Mandarin: A corpus-based study. *Lingua*, vol. 232, pp. 10–27. URL: <https://doi.org/10.1016/j.lingua.2019.102744> [in English].

Стаття надійшла до редакції 17.09.2021
The article was received 17 September 2021